

в центрах социальной адаптации Харьковской и Сумской областей Украины. Результаты исследования используются в практической деятельности психологов учреждений исполнения наказаний, пробации вышеупомянутых областей, а также при проведении занятий в системе профессиональной подготовки и повышения квалификации психологов учреждений исполнения наказаний, пробации Украины.

Ключевые слова: системный подход, системо-комплекс, психокоррекционная программа, ресоциализация личности.

УДК 37.015.3

Наталія Анатоліївна СПИЦЯ-ОРИЩЕНКО,

аспірант кафедри практичної психології

Української інженерно-педагогічної академії,

практичний психолог Комунального закладу

«Харківська спеціалізована школа І–ІІІ ступенів

№ 11 з поглибленим вивченням окремих предметів

Харківської міської ради Харківської області»

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ УЧНІВ 8-Х КЛАСІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШІЛ

Наведено теоретичні та практичні аспекти розв'язання актуальної психолого-педагогічної задачі професійного самовизначення учнів загальноосвітніх шкіл на допрофільному рівні навчання на прикладі аналізу результатів експериментального дослідження структури та динаміки психологічних особливостей мотивації професійного самовизначення учнів 8-х класів загальноосвітніх шкіл. Розкрито взаємозв'язок між поняттями: професійне самовизначення, психологічні особливості мотивації, допрофільний рівень навчання, структура мотивації. Перспективною умовою оптимального процесу професійного самовизначення визначено формування та розвиток мотиваційних компонентів в учнів II ступеню навчання. Визначені перспективи подальших досліджень окресленого питання через призму формування й розвитку різних видів мотивації юної особистості з метою подальшої розвивальної та корекційної психологічної роботи з психологічного супроводу процесу професійного самовизначення школярів.

Ключові слова: професійне самовизначення, психологічні особливості мотивації, допрофільний рівень навчання, структура мотивації.

Для визначення психологічних особливостей зв'язків між компонентами структури мотивації професійного самовизначення в учнів 8-х класів, був проведений кореляційний аналіз (з використанням коефіцієнта лінійної кореляції r_{xy} -Пірсона) показників методик сформованого психодіагностичного комплексу («Опитувальник мотивації досягнення» А. Мехрабіана, модифікація М. П. Магомед-Емінова, «Методика діагностики мотиваційної структури навчальної діяльності школяра» М. І. Алексєєвої, М. Т. Дригус, «Методика визначення рівня шкільної тривожності» Б. М. Філіпса, «Опитувальник професійних настановлень підлітків» І. М. Кондакова, «Прогресивні матриці» Дж. Равена).

Перш за все, було уточнено особливості мотивації навчальної діяльності в структурі мотивації професійного самовизначення в учнів 8-х класів. Так, здійснена математико-статистична обробка даних, отриманих за методикою М. І. Алексєєвої, М. Т. Дригус, надала змогу визначити низку позитивних кореляційних зв'язків між мотивами начальної діяльності школярів.

Як наголошувалось нами, аналіз кореляційної матриці в цілому дозволив визначити низку взаємозв'язків між параметрами методик, і їх кількість є значно більшою, ніж в аналогічній матриці, обрахованій під час аналізу даних учнів 7-х класів. Попередньо можемо припустити, що структура мотивації професійного самовизначення в учнів 8-х класів є більш чіткою, ніж в учнів 7-х класів.

Також, на відміну від учнів 7-х класів, в кореляційній матриці даних яких найбільшу кількість зв'язків визначено щодо показника «мотив саморозвитку», серед учнів 8-х класів одним із стрижневих постає мотив позиції школяра. З ним виявилися взаємопов'язані пізнавальний мотив ($r_{xy} = 0,31$, $p < 0,05$), комунікативний мотив ($r_{xy} = 0,37$, $p < 0,05$), мотиви саморозвитку ($r_{xy} = 0,37$, $p < 0,05$), досягнення ($r_{xy} = 0,37$, $p < 0,05$) та зовнішній мотив ($r_{xy} = 0,40$, $p < 0,05$). Найбільше значення коефіцієнту лінійної кореляції r_{xy} -Пірсона серед описаних вище взаємозв'язків, відтак, виявлено між показником «мотив позиції школяра» і «зовнішній мотив». Таким чином, усвідомлення почуття значущості

від приналежності до колективу класу, школи, почуття гордості від статусу учня в учнів 8-х класів буде вищим за умов прояву зовнішньої регуляції навчальної діяльності. І навпаки, менше усвідомлення позиції «Я-школяр» взаємопов'язане з низьким рівнем прагнення до бажання задоволення інших, не навчальних потреб чи досягнення інших цілей, страху покарання, радості від успіху.

Порівнюючи ці отримані результати з результатами учнів 7-х класів, можемо припустити, що мотив позиції школяра знає певного розвитку за рахунок його взаємопов'язаності в учнів 8-х класів не лише з мотивом саморозвитку, а і з більшістю мотивів навчальної діяльності (див. табл. 1).

Таблиця 1

Взаємозв'язок показників вираження мотивів у мотиваційній структурі навчальної діяльності учнів 8-х класів

	Пізнавальний	Комунікативний	Емоційний	Саморозвитку	Позиції школяра	Досягнення	Зовнішній
Пізнавальний							
Комунікативний	0,30*						
Емоційний	0,04	0,20					
Саморозвитку	0,49*	0,13	0,01				
Позиції школяра	0,31*	0,37*	-0,11	0,37*			
Досягнення	0,27*	0,24	-0,02	0,47*	0,37*		
Зовнішній	0,13	0,27*	0,03	0,13	0,40*	0,37*	

*Примітка: $p < 0,05$.

Не менш значущим, виходячи з кількості кореляційних зв'язків є пізнавальний мотив і мотив досягнення.

Так, у ході обробки даних визначено наявність статистично значущого позитивного взаємозв'язку між пізнавальним мотивом та комунікативним мотивом ($r_{xy} = 0,30$, $p < 0,05$), мотивом саморозвитку ($r_{xy} = 0,49$, $p < 0,05$), досягнення ($r_{xy} = 0,27$, $p < 0,05$) та, вже зазначеним, мотивом позиції школяра ($r_{xy} = 0,31$, $p < 0,05$).

Таким чином, з прагненням учнів 8-х класів до розвитку пізнавальних здібностей та отримання задоволення від інтелектуальної діяльності взаємопов'язані прагнення зайняти певну позицію в стосунках з оточуючими, прагнення до пізнання себе та розвиток власних здібностей, усвідомлення позиції «Я-школяр», а також значущим є прагнення досягти успіху та результатів, які задовольняють та якими пишаються.

Відтак, вираження інтересу до здобуття знань у навчанні буде вищим, якщо в учня 8-го класу знаходить свого прояву прагнення до зайняття певної позиції в стосунках з оточуючими, прагнення до саморозвитку, усвідомлене почуття значущості від приналежності до колективу класу, школи, почуття гордості від статусу учня, а також виражене прагнення досягати успіху.

Одержано 27.02.2018

Представлены теоретические и практические аспекты решения актуальной психолого-педагогической задачи профессионального самоопределения учащихся общеобразовательных школ на допрофильном уровне обучения на примере анализа результатов экспериментального исследования структуры и динамики психологических особенностей мотивации профессионального самоопределения учащихся 8-х классов общеобразовательных школ. Раскрыта взаимосвязь между понятиями: профессиональное самоопределение, психологические особенности мотивации, допрофильный уровень обучения, структура мотивации. Перспективным условием оптимального процесса профессионального самоопределения определено формирование и развитие мотивационных компонентов у учащихся II степени обучения. Определены перспективы дальнейших исследований очерченного вопроса через призму формирования и развития различных видов мотивации юной личности с целью дальнейшей развивающей и коррекционной психологической работы по психологическому сопровождению процесса профессионального самоопределения школьников.

Ключевые слова: профессиональное самоопределение, психологические особенности мотивации, допрофильный уровень обучения, структура мотивации.